

Onder de loep

De berk (*Betula*....) hoogte max 30 meter.

door Gerda Hos.

Als ik uit het keukenraam kijk zie ik haar staan, de "veelzijdige witte dame". Vanaf nu noem ik haar "hij"! Op de één of andere manier schrijft dit makkelijker. Vreemd eigenlijk!

Deze prachtige loofboom met herkenbare witte schors draagt nu (1 februari) kleine dichte katjes en is dus later dan de els, die nu al zijn katjes begint te verliezen. Zo heeft de natuur dit nou eenmaal geregeld en zo is er nu al iets te eten voor de vroege insecten en vogels. De berk heeft echt mijn hart gestolen. Hij is licht, soepel, gracieus en heeft buiten de winter vriendelijk wuivende blaadjes, stelt weinig eisen aan de grond en omgeving en is winterhard. Wel heeft hij veel licht nodig. Het is dan ook de eerste boom, die aanwezig was na de laatste ijstijd.

En echte pionier dus, die soms met een flink aantal andere berken bij elkaar groeit. Zo maakt hij dat andere soorten in zijn beschutting kunnen groeien. Oud worden ze niet (60-80 jaar) en maken dan plaats voor andere boomsoorten. Het zijn snelle groeiers, die oppervlakkig wortelen en veel vocht verdragen en die ook per dag (in het groeiseizoen) veel vocht tot zich nemen.

Tijdens zonnige lentedagen wel 500 liter per boom en dat is best veel!

Hij wordt beschouwd als "heilige boom" en de plaats waar godin Freya (godin van de vruchtbaarheid) woonde. Ook op medisch gebied is hij waardevol. De Germanen gebruikten berkensap als schoonheidsmiddel en als hulp bij koorts en maagaandoeningen. Berkenloofwater wordt gebruikt bij de behandeling van huidziekten en als stimulatie van de vetverbranding, m.a.w. als afslankmiddel. En thee van de bladeren is urine afdrijvend. Het sap wordt ook tegenwoordig nog afgetapt in februari, omdat het waardevolle mineralen bevat en dus een bron van gezondheid is. Bij het aftappen moet je er wel voor zorgen niet te lang door te gaan, want dan kan de boom doodbloeden. Wanneer je (dit kan al eind januari) aan de stam met een omgekeerd bekertje luistert kun je het sap door de boom omhoog horen stromen. Heel bijzonder!

In maart/april gaan de katjes bloeien. De mannelijke exemplaren zijn 1-huizig en staan alleen of met 2-3 bij elkaar aan het eind van de loten van vorig jaar. De vrouwelijke katjes staan eerst rechtop (groen) en gaan later ook hangen. De wind zorgt voor bestuiving en dus hooikoorts, althans als je daar gevoelig voor bent! Ook de ontelbare vruchtjes (soort gevleugelde nootjes) worden door de wind verspreid. In onze moestuin vind ik ze altijd terug in de kroppen andijvie en sla. Maar als je er per ongeluk wat binnen krijgt krijg je er niets van hoor!

De berken behoren tot een grote familie. Je hebt o.a. de ruwe en zachte berk, hazelaar, haagbeuk, els. In Nederland treffen we vooral de ruwe berk (*Betula pendula*) aan. Deze heeft jonge behaarde twijgen en houdt van een waterrijke omgeving. De zachte berk (*Betula pubescens*) verlangt daarentegen zandgrond. Beide hebben een afschilferende witte schors en zacht, weinig duurzaam hout. Het is goed voor de papier- en vezelplatenindustrie en prima brandhout. De witte schors verteert slecht en vroeger maakte men hier briefpapier van. In het Sanskriet heet de berk "Burgha", boom wier bast is om op te schrijven. Van het hout worden ook kano's, kleding en klompen gemaakt. De schors kun je tevens gebruiken op daken. En deze schors kun je ook verhitten om "berken-teer" te maken. De zo verkregen olie wordt gebruikt om houtwerk te teren en in shampoo en zalven tegen reuma.

Ook voor een groot aantal insecten is deze boom belangrijk als schuilplaats en/of voedselbron. In de herfst verkleurt het blad mooi geel, in de winter is de kale boom mooi door zijn witte stam en fraai takkensilhouet. Bovendien bevat de witte stam betuline, een stof die in het donker licht weerkaatst. Daarom worden berken vaak langs paden en wegen gepoot.

Ook zwammen houden van berken. De berkenzwam komt alleen voor op verzwakte bomen en zijn aanwezigheid betekent helaas wel het einde van deze boom, want hij doodt hem uiteindelijk. De vliegenzwam daarentegen leeft in symbiose met de berk. En er is ook nog de gewone berkenboleet. Ook de zogenaamde "heksenbezems" (takkenwoeking veroorzaakt door een schimmel) zijn vaak te vinden in de kruin van deze boom. Volgens de legende is er dan een heks "onder invloed" door de kruin van de boom gevlogen. Ik zie het al voor me!

Al met al een prachtige veelzijdige boom waar ik dagelijks van geniet als ik uit het raam kijk.

Wat een voorrecht toch!